

Fekete Károly

Az egy, igaz, örök Isten

A Heidelbergi Káté

8. úrnapja 24–25. kérdés-feleletének magyarázata

Ekét kérdés a Heidelbergi Káté Isten-tanát tartalmazza.¹ A Káté belső logikája szerint a közbenjáró Krisztus (HK 15; 19) felismeréséhez és a megváltásról szóló üzenet befogadásához szükséges az az igaz hit (21), amely az Apostoli Hitvallásba tömörített (23). Az Apostoli Hitvallás tükrözi a keresztyén istenismeret lényegét.

A 24. kérdés-felelet egyértelművé teszi az Apostoli Hitvallásban megörökített istenismeret struktúráját és összefoglalja azt, hogy mit tapasztalt meg a Biblia embere Istenről, a 25. kérdés-felelet pedig megfogalmazza az Isten lényének titkát, amelyet Isten önkijelentése a Bibliában közvetít számunkra, de figyelmeztet is, hogy Isten mégsem kerülhet a karmaink közé. Isten lénye megfoghatatlan, de munkája annál tapasztalhatóbb.²

Az Apostoli Hitvallás jelenléte és tételeinek magyarázata a Kátében kettős üzenetet hordoz. Felmutatja azt a történeti igazságot, hogy a református keresztyénség nem valami új, emberi találmány, hanem egyenes folytatása az evangéliumi keresztyénségnek. Másrészt, feltétlenül helye van a Heidelbergi Kátében az Apostoli Hitvallásnak azért is, mert egyházunk ezzel is jelét adja annak, hogy szolidáris minden keresztyén egyházzal, amely a Szentháromság egy, örök, igaz Isten valóságát vallja.³ Pröhle Károly, evangélikus teológus szerint a Szentháromságról szóló hitvallás az egyetemes keresztyénség legerősebb összetartó kapcsa, „az Una Sancta jele és záloga, sőt valósága”.⁴

„A Szentháromság dogmája nem más, mint a Szentírásban és annak folytatásaként a keresztyén tapasztalatban kijelentett isteni cselekvésmód hosszú és kritikus elemzésének végeredménye. Ez nem azt jelenti, hogy a Szentírás tartalmazza a Szentháromság dogmáját, inkább arról van szó,

¹ Barth, K.: *Die christliche Lehre nach dem Heidelberger Katechismus*. Zürich 1948, 49.

² Mivel a Heidelbergi Káté nem taglalja a tanfejlődés állomásait és nem foglalkozik a tannal kapcsolatos tévtanításokkal és eszmékkal, ezért mi is csupán a HK 24–25. kérdés-feleletének megértéséhez szükséges mértékben érintjük a szentháromságtan egyéb vonatkozásait.

³ Tavaszgy Sándor: *A Kijelentés feltétele alatt*. Kolozsvár 1929, 68 (*Hitvallásunk igazsága* című fejezet).

⁴ Pröhle Károly: A szentháromsághit mint egyetemes keresztyén kapocs. In: „*És lőn világosság...*” Ravasz László emlékkönyv. Franklin-Társulat, Budapest 1941, 285.

hogy a Szentírás egy olyan Istenről tesz bizonyosságot, akiről szentháromsági módon kell beszélnünk.”⁵

A 24. kérdés-felelet teológiai magyarázata

Hány része van e hitvallásnak?

*Három; az első rész szól az Atyaistenről és a mi teremtetésünkről,
a második a Fiúistenről és a mi megváltásunkról,
a harmadik a Szentlélek-istenről és a mi megszenteltetésünkről.*

A hitvallás szerkezete nem is olyan magától értetődő, mint gondolnánk. Több elgondolás is megfogalmazódott. Vannak, akik két részre osztják és azt mondják, hogy az egyik fele az Istenről és az ő munkáiról tanít, míg a másik fele az egyházzal és az Isten iránta megmutatott jótéteményeiről.⁶

A kopt keresztyének 2. század közepén rögzített őshitvallása, amely előfutára az Apostoli Hitvallásnak is, öt hittitkot vallott meg: [1] *Hiszünk az Atyában, a mindenség Urában, [2] és Jézus Krisztusban, a mi Megváltónkban [3] és a Szentlélekben, a mi Vigasztalónkban, [4] és a szent Egyházban [5] és a bűnök bocsánatában.*

A 15. századig úgy tartották egy legenda alapján, hogy ez a hitvallás az apostolok mondataiból állt össze. A 3–4. század fordulóján feltűnt legenda irodalmi nyomai Rufinusnál található meg (4. század vége). A legenda így hangzik:

„A mennybemenetel után tíz nappal, amikor a tanítványok a zsidóktól való félelem miatt összegyűltek, az Úr elküldte az ígért vigasztalót. Míddön pedig az Ő eljövetele által izzó vas módjára felhevültek, és minden nyelven való jártassággal betöltettek, elkészítették a hitvallást. Péter azt mondta: Hiszek Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek teremtőjében. András azt mondta: És Jézus Krisztusban, az Ő egyszülött fiában, a mi Urunkban. Jakab azt mondta: Aki fogantatott Szentlélektől, született Szűz Máriától. János azt mondta: Szenvedett, Poncius Pilátus alatt megfeszítettet, meghalt és eltemettetett. Tamás azt mondta: Alászállt a poklokra, harmadnapon halottaiból feltámadott. Jakab azt mondta: Felment a mennyekbe, ül a mindenható Atyaistennek jobbján. Fülöp azt mondta: Onnan leszen eljövendő ítélni eleveneket és holtakat. Bertalan azt mondta: Hiszek Szentlélekben. Máté azt mondta: Az egyetemes szent egyházat, a szentek egyességét. Simon azt mondta: A

⁵ A. E. McGrath: *Bevezetés a keresztyén teológiába*. Osiris, Budapest 1995, 230.

⁶ A felosztások bemutatása során egyaránt megemlékezik erről a lehetőségről Keresszegi István 1640-ben Nagyváradon (122–123. oldal) és Hunyadi Ferenc 1808-ban Vácon (74. oldal) kiadott kátémagyarázata is.

bűnöknek bocsánatát. Taddeus azt mondta: A test feltámadását. Mátyás azt mondta: Az örök életet.”⁷

A 15. században Laurentius Valla és Rotterdami Erasmus támasztott kétségeket a legenda tekintetében, majd a modern kori kutatások bizonyították, hogy az Apostoli Hitvallás egy 3. századi római keresztes hitvallásból nőtt ki. Eszerint – és a Heidelbergi Káté tanítása szerint is – a hitvallás háromrészese⁸ üdvtörténeti „sémá”-ra építkezik: teremtés, megváltás, megszentelődés. Az ember ezekben a „munkák”-ban tapasztalta meg a Szentháromság egy, igaz, örök Istent. Ennek az üdvtörténeti folyamatnak megvallására mutat az úgynevezett római keresztes hitvallás:

[1] *Hiszek Istenben, mindenható Atyában és [2] Jézus Krisztusban, az ő egyszülött fiában, a mi Urunkban, aki született Szentlélektől és Szűz Máriától, Poncius Pilátus alatt megfeszített és eltemetett, harmadnapon halottaiból feltámadott, felment a mennyekbe, ülve az Atya jobbján, ahonnan eljön ítélni eleveneket és holtakat; és [3] Szentlélekben, hiszem a szent egyházat, a bűnök bocsánatát, a test feltámadását.*

Isten megemésztő tűz. Teljes valóját senki sem láthatta és láthatja. De Isten kegyelmes tapintattal alkalmazkodott hozzánk (akkomodálja magát), és úgy és annyit és akkor jelentett ki magából, amennyit ő éppen ott és oly módon és oly mértékben megfelelőnek tartott. Éppen ezért számunkra a szentháromságtan nem azt jelenti, hogy Isten milyen önmagán belül, vagy hogyan lehetne elemezni a felépítését, s mi módon lehetne egy korrekt definíciót adni róla. A Szentháromság nem metafizikai tantétel, nem teológiai spekuláció, hanem Isten önmagáról adott kijelentésének felismerése, megértése és esetlen emberi szavakkal való megfogalmazása.

„A trinitástan mintegy lefordítja és interpretálja a Biblia szövegét, s mint minden fordítás és magyarázás, ez is más szavakat használ, mint az eredeti szöveg. Nemcsak elismétli azt, ami írva van, hanem értelmezés céljából egy új szöveget állít vele szembe, körülírja a szöveget.”⁹

A Szentháromságon belül a személyek egyetlen megkülönböztető jegye sajátosságukban van: az atyaságban, a fiúságban és a lélekmivoltban. A Szentháromság üdvháztartásában munkamegosztás van, de nekünk mindig a teljes Szentháromsággal van dolgunk, bár a munkálkodás közben egy-egy alakja előtérbe lép. Az Atya a teremtés és eredeztetés aktusában lép előtérbe. A Fiú az Atya képe, s minden, ami az Atyához hasonlatos, az a Fiúnak köszönhető. A Lélek lelkesíti át az életet. Ő minden dolgok kiteljesítője. Ő a Szentháromság ökonómiájának záróköve. Ő a Vigasztaló és Megszentelő Úr.

⁷ Kelly, John N. D.: *Altchristliche Glaubenbekenntnisse Geschichte und Theologie*. 2. Auflage. UTB 1746. Vandenhoeck-Ruprecht, Göttingen 1993, 11.

⁸ Ahogy használjuk: három *hitcikkely* vagy *hitágazat* vagy *artikulus*.

⁹ Török István: *Dogmatika*. Free University Press. Amsterdam 1985, 145.

„Az, hogy a dolgok vannak, az Atyának köszönhető; az, hogy nem maradnak olyanok, amilyenek, az a Fiúnak; hogy a dolgok olyanná lesznek, amilyennek lenniük kell, az a Szentléleknek. – A megváltás szintén nem csupán a Fiú műve. Az, hogy van Fiú emberi alakban, az az elküldő Atyának köszönhető. Az, hogy Ő véghezviszi a megváltás művét, a Szentléleknek köszönhető. – A megszentelésben is ugyanez a rend mutatkozik. Az új élet eredete az Atyában van, a Fiú képére formáltatnak át a bűnösök, azonban a Lélek viszi győzedelemre és teljességre az új életet.”¹⁰

A 25. kérdés-felelet teológiai magyarázata

Mivel csak egyetlenegy isteni lény van, miért nevezed meg e hármat: az Atyát, a Fiút és a Szentlelket?

Azért, mert Isten úgy jelentette ki magát az Ő Igéjében, hogy ez a három megkülönböztetett személy egy, igaz, örök Isten.

Isten lénye a titkok titka, ezért megbicsaklik minden szó, ami Isten páratlanul komplex lényének visszaadására vállalkozik (5Móz 29,28).

„Ha Istenről mint három személyről beszélünk, felismertük, hogy egyrészt az Istennel való kapcsolatunk igen összetett, és hogy másrészt igen összetett módon is jött létre. Látnunk kell az isteni tevékenység komplexitását, amely Istennek abból a képességéből fakad, hogy hozzánk mint személyekhez viszonyul. Meg kell értenünk, hogy magában az istenségben is létezik egy belső kapcsolatrendszer, és ez alapozza meg a mi Istennel való kapcsolatunkat is.”¹¹

Isten nem távoli és statikus, hanem egyre közelebb jövő Úr: mozgásban lévő, dinamikus Isten. Az üdvtörténet (teremtés – megváltás – megszentelés) a kiteljesedés folyamata, amely arról tesz bizonyosságot, hogy Isten felszámolta a maga részéről a három lépés távolságot és mi tudhatjuk, érezhetjük, részesei lehetünk annak, hogy Ő közvetlen, személyes Isten: *hiszen nincs is messzire egyikünkötől sem; mert őbenne élünk, mozgunk és vagyunk* (ApCsel 17,27–28).

A Káté nem foglalkozik a Szentháromság dogmájával, annak bonyolult problematikájával, nem bocsátkozik teológiai fejtegetésekbe, hanem ténynek veszi. Isten úgy jelentette ki magát, mint Atya, Fiú és Szentlélek, ez a három megkülönböztetett személy egy, igaz és örök Isten.¹²

¹⁰ H. A. van Andel: *De eenige trost*. Preken over den Heidelbergschen Catechismus I. T. Wever, Franeker 1934, 197–198. (A szövegrészletet fordította Gonda László.)

¹¹ McGrath, A. E.: *Bevezetés a keresztény teológiába*. Osiris, Budapest 1995, 199.

¹² A nagy titok kibontásához az Athanasius-féle hitvallás jutott, amikor így fogalmazott: „Az egyetemes hit pedig ez: hogy tiszteljük egy Istent háromságban és háromságot az egységben; sem össze nem elegyítve a személyeket, sem külön nem választva a lényeket. Mert más az Atya személye, más a Fiúé, más a Szentléleké, de az Atyának

A magyar Szentháromság szó nem adja vissza a tri-unitas (*Trinitas*) latin szó jelentéstartalmát, ahol nem a háromságra, hanem a „hármasság”-re kerül a nagyobb hangsúly.¹³

„Ő az Atya, a Fiú és a Szentlélek. Ez maga, ő így Isten, ugyanaz az Isten, a teljes Isten, de mindig más módon. Isten megismétli önmagát háromszor. Ő Isten, mint Atyaisten és mint Fiúisten és mint Szentlélek-isten. Ez tehát ismétlés és nem számolás. A Szentháromság Istenről szóló tanítás nem $1+1+1=1$, hanem $1 \times 1 \times 1 = 1$. Így még számtanilag is helyes, bár nem ezen múlik.”¹⁴

Ezzel együtt is: az isteni hármasság a mi hitünknek egyik nehezen érthető, de nélkülözhetetlen és találó kifejezése.¹⁵

Paul Tillich *Rendszerezés teológiájában* a monoteizmus típusait tárgyalva írja az alábbiakat:

„A szentháromságos monoteizmus természetesen nem a hármasság számjegyre vonatkozik. Istent nem mennyiségi, hanem minőségi értelemben jellemzi. Arra tesz kísérletet, hogy az élő Istenről beszéljen, arról az Istenről, akiben a végleges és a konkrét egy. A hármasságnak önma-

és a Fiúnak és a Szentléleknek egy az istensége: egyenlő a dicsősége, egyaránt örök a felsége. Amilyen az Atya, olyan a Fiú, olyan a Szentlélek (is). Teremtetlen az Atya: teremtetlen a Fiú, teremtetlen a Szentlélek (is). Végetlen az Atya, végetlen a Fiú, végetlen a Szentlélek (is). Örökkévaló az Atya, örökkévaló a Fiú, örökkévaló a Szentlélek (is). És mégis nem három örökkévaló, hanem egy örökkévaló. Amiképpen nem három teremtetlen, sem nem három végetlen, hanem egy teremtetlen, és egy végetlen. Éppenígy mindenható az Atya, mindenható a Fiú, mindenható a Szentlélek (is). És mégis nem három mindenható, hanem egy mindenható. Ezenképpen Isten az Atya, Isten a Fiú, Isten a Szentlélek (is). És mégis nem három Isten, hanem egy Isten. Ezenképpen Úr az Atya, Úr a Fiú, Úr a Szentlélek (is). És mégis nem három az Úr, hanem egy az Úr. Mert a keresztyén igazság kötelez minket arra, hogy egyenként mindenik személyt Istennek és Úrnak valljuk, úgy az egyetemes vallás megtiltja nekünk, hogy három Istenről vagy (három) Úrról beszéljünk. Az Atya senkitől nem lett, sem nem teremtett, sem nem nemzetett. A Fiú egyedül az Atyától van, nem lett, nem teremtett, hanem nemzetett. A Szentlélek az Atyától és a Fiútól van, nem lett, sem nem teremtett, sem nem nemzetett, hanem származik. Egy tehát az Atya, nem három az Atya, egy a Fiú, nem három a Fiú, egy a Szentlélek, nem három a Szentlélek. És ebben a hármasságban semmi sincs előbb való, vagy utóbb való, semmi sincs nagyobb vagy kisebb. Hanem mind a három személy együtt örökkévaló és együtt egyenlő. Úgy, hogy mindenben, amint már fentebb mondtuk, tisztelni kell mind az egységet a hármasságban, mind a hármasságot az egységben. Annak okáért, aki idvezülni akar, ezenképpen értsen a Szentháromságról.” *Hitvallásaink*. A Magyarországi Református Egyház hitvallási iratai. MRE Egyetemes Konventjének Sajtóosztálya, Budapest 1954 201–202.

¹³ A német *Dreieinigkeit* kifejezés szerencsésebb.

¹⁴ Ruler, A. A. van: *Hiszek*. Az Apostoli Hitvallás magyarázata. Fordította Péntek Árpád. Kolozsvár 1989, 30.

¹⁵ Juhász Tamás: „Elimádkozzuk” a Hiszekegyet. Erdélyi Református Naptár az 1998. évre. Kolozsvár 1997, 60–61.

gában véve nincs jelentősége, bár kétségtelenül ez a legalkalmasabb az életfolyamatok leírására. Még a szentháromsági dogma kialakulásában is megfigyelhető a hármas és a kettős felfogás közti ingadozás (a Szentlélek pozíciójával kapcsolatos vitákban és a hármas és négyes felfogás közti ingadozás (abban a vitában, hogy miképpen viszonyul az Atya a három isteni személy – *personae* – közös isteni szubsztanciájához). A szentháromsági problémának semmi köze nincs azokhoz a kalkulusokhoz, hogy miképpen lehet az egy három és a három egy. Erre a kérdésre minden életfolyamat választ ad. A szentháromsági probléma a véglegesség és a konkrétság egységének problémája az élő Istenben. A szentháromságos monoteizmus konkrét monoteizmus, az élő Isten igenlő megvallása.”¹⁶

Isten ennek a kifejezésnek a nehézveretűségén keresztül is azt akarja értésünkre adni, hogy Ő nem zárható definíciókba, még dogmákba sem, és nemcsak képileg tiltja meg nekünk a maga kiábrázolását, de a változó emberi fogalomalkotás börtöneibe sem sétál bele. Nem véletlen, hogy a Szentírás – és benne Jézus Krisztus is – csupán hasonlatok segítségével próbálkozik Istenről beszélni (vö. 1Kor 2,9).

Nem csak ma vannak nehézségeink ezzel a tannal, hiszen már a 16. században kialakult az unitarizmus, az antitrinitarizmus. A szentháromságtan ésszerűtlen és elképzelhetetlen sokaknak,¹⁷ de ez a felfoghatatlanság teszi mégis igazzá, ugyanis a „végtelen és örökkévaló” Isten nem férhet bele a véges emberi elmébe (Róm 3,11; 1Jn 3,20). A mohamedán, unitárius és jehovista „egy az Isten” formula, bármilyen tetszetős, „logikus”, mégis bálvány, mert az ember elméje és logikája kényszerítette Istent ebbe a meghatározásba. Túlságosan emberszabású istenfogalom ez (1Kor 8,4–6). A 25. kérdés-felelet tiltakozás Isten nagyszerűségének mindenféle szimplifikálása, hamis leegyszerűsítése ellen. Sebestyén Jenő ezt írja:

¹⁶ Paul Tillich: *Rendszeres teológia*. Osiris, Budapest 1996, 189–190.

¹⁷ Kiemelendő, hogy a szentháromságtanhoz kapcsolódó sok nehézség abból adódik, hogy a teológusok a filozófia útjára tévedtek. Pl. a 19. században megpróbálták Istent egy magasabb rendű *szellemi lényként* felfogni és egyenlővé tenni a Kijelentés Istenével. De egy ilyen, emberi értelemmel felfogható Isten nem lehet – az emberi értelem szerint – egy személyben három. Ha Isten örök szellemi lény (tisztá értelem) és így a morális rend garanciája (gyakorlati ész/értelem), akkor sem a Fiúnak, sem a Szentléleknek nem jut már szerepkör. Jézus csak ember lett a racionalista teológia és a moralizmus számára, nem lehet egylényegű az Atyával. A Szentlelket meg vagy ignorálják, vagy az örök Lélek emberek közötti és azok lelkével kapcsolatba lépő Léleknek tekintik. Másik nehézség a *kifejezések* előnytelen megválasztása: a reformátorokkal együtt „személyekről” beszélünk. A jelenkori teológia visszaadta a szentháromságtannak az eredeti értékét. A „személy” helyett a „létmód” (*Seinswesen*) kifejezést. Isten három különböző módon létezik, *jelenti ki magát és nyilvánul meg*, de mindig egyazon Isten.

„Istent nem egyszer annyira elsorvasztják, hogy a hármasságban élő belső isteni életgazdagság helyett, valami sivár, abstract, elárvult, unitárius Istenben hisznek, aki lényegileg és személyileg is annyira egy, hogy már egyedül való is, belső gazdag élet nélkül, a teremtményekkel való relációk nélkül, úgy, hogy végül is, valami száraz deista, abstract istenfogalomvá válik, akiben már semmi sincs a teremtő, fenntartó, gondviselő és megváltó és megszentelő Isten szuverén fenségéből, hatalmából, erejéből, szeretetéből és belső életgazdagságából. Szóval az ilyen Isten már a sacrosancta Trinitas tökéletes ellentéte és karikatúrája, akivel imádkozó személyes viszonyba már senki sem kerülhet.”¹⁸

A szentháromságtan összesített kommentár a Szentírás egészéhez. A szentháromságtan, amely az első századokban alakult ki, *fundamentális* bibliai összkijelentésen – és kevésbé egyes textusokon – alapszik (Mt 28,19; 2Kor 13,13; 1Kor 12,4–7; 1Pt 1,2 stb.). A Szentháromság tagadása egyenlő az evangélium tagadásával. Ez a tanítás keresztyén hitünk alapját képezi. A világvallások mai előretörésekor ezt különösen fontos kimondani. Aki nem vallja a Szentháromságot, „nem üdvözülhet” az egyház ősi hite szerint. K. Barth kátémagyarázatában a következőket írja erről részletesen:

„A skolasztikus teológia éppúgy, mint a 17. és a 18. század teológiája is, de ugyanígy a modern teológia is, bonyolult utakat vágta az Isten-tanban. Megalkották először az egy felséges, végtelen, mindenható, jó-ságos stb. lényt; másodsor bizonyítékot soroltak fel, hogy ezt azonosítsák az Ó- és Újszövetség Istenével (2Móz 3,14); harmadszor megkísérelték összeállítani létének bizonyítékait; és végül negyedszer be akarták bizonyítani, hogy ez a létező hármasság-egy lény. A Heidelbergi Káté is tud az 'egyetlen isteni lényről', de azonnal így határozza meg: 'aki magát Igéjében kijelentette' (25, 94, 95, 117. kérdések), azaz aki magát abban a kijelentésben, amely a megigazítás által a Jézus Krisztusban történt megváltásban tette láthatóvá és megragadhatóvá. Ezekhez a tettekhez igazodik tehát és kizárja belőle az alanyt. Aki ezeket cselekszi és aki ezekben a cselekedetekben bizonyítja létét, az Isten. Ez az egy Isten három-egy Isten, vagyis az az Isten, akit az Apostoli Hitvallás hármasság-tagolásban vall: Isten Atya teremtői munkájában; Isten Fiú megváltói művében és Isten Szentlélek a megszentelés cselekedetében.

A Jézus Krisztusban megváltott ember reménykedik, azaz a szabadság eljövendő, örökkévaló országában, melynek Ura éppen az Ő *Megváltója*, Jézus Krisztus, a *Fiúisten*. Ez Isten.

A Jézus Krisztusban megváltott ember amaz országra néz, melytől reméli életének, sőt egyáltalán minden egzisztenciájának alapját, amelynek az ő *Teremtője* az Ura, az *Atyaisten*. Ez Isten.

¹⁸ Sebestyén Jenő: *Református Dogmatika*, I. kötet. Ref. Theol. Akadémia Kurzustára Budapest 1940, 95.

A Jézus Krisztusban megváltott embert ez az ország már most és itt körülveszi, melynek Ura az, aki őt *megszenteli, a Szentlélek*. Ez Isten.

Isten a Megváltó, Isten a Teremtő, Isten a Szentlélek, 'ez a három megkülönböztetett személy' (25. kérdés), nemcsak nevezetik, hanem van 'az egy, igaz, örök Isten'. Bizonyos, hogy ennek a három alaknak egy országa van és mint ilyen örök. 'Te voltál és Te vagy erős Isten, és Te megmadsz minden időben'. Isten, akinek szavát 'igaznak tartom' (21. kérdés), Igéjében jelentette ki magát. Isten pontosan, teljesen és kizárólag az, akinek magát kijelentette.

Pontosan, ezzel azt akarja mondani, hogy Isten minden tulajdonsága ez ország három-egy Urának, az Atya, Fiú, Szentlélek Istennek állítmányai. Nincs más fogalom, mellyel Isten lényegét megjelölhetnénk, melynek jelentése volna, eltekintve attól a tényről, hogy az örök Isten ez a három-egy Isten, aki magát így jelentette ki. Ő az alany, és minden állítmány csak erre az alanyra illik. Nem tudjuk Őt meghatározni hagyományos fogalmainkkal. Ő, aki velünk Igéjében találkozik, világosság, aki minden fogalmat megvilágít és betölt.

Teljesen, ezzel azt akarjuk mondani: Isten lényegében nincs semmi elrejtettség, semmi háttér, amely mélyebb volna, mint létének három-egy volta. Nincs más valóság benne, mely nem ez a valóság volna. Ez Isten legbensőbb lényege, melyet Jézus Krisztusban jelentett ki nekünk. Isten az Atya, Jézus Krisztus Atyja. Isten a Szentlélek, Jézus Krisztus Lelke. Ezért nem lehetséges Isten existenciája felől semmi olyan kérdés, melyre már feleletet ne adott volna Igéjében és művében történt megjelenése által. Nincs olyan hitvallás, amelynek először és utoljára is nem Őreá kellene gondolnia!

Kizárólag, ezzel azt akarjuk mondani, hogy az egy Istenről való minden fogalom és minden képzet – legyenek bár még oly szépek és mély értelműek is, melyek nem a három-egy Istenéi – csak bálványt, csak hamis istenképet mutathatnak fel. Innen érthető meg a Káté monoteista jellege, amint ez a 29, 30, 80, 94, 95, 102, 125. kérdésekből kiviláglik. Az egységhez tehát nem valami elméleti érdek fűződik, hanem a három-egy Istennek a Jézus Krisztus művében kijelentett egyetlenségét tartották a szerzők szem előtt.¹⁹

Tehát minden emberi Istenismeret alapja Jézus Krisztus. Mégpedig annak a figyelmeztetésnek a megszívlelésével, amit P. Tillich így fogalmazott:

„Az isteni alap szentháromsági megnyilatkozása az ember számára mindig krisztocentrikus, de nem Jézus-centrikus. Az az Isten, akit a szenthá-

¹⁹ Barth, K.: *i. m.* 49–51.

romsági szimbolika elénk állít és imád, nem vesztette el a szabadságát, hogy más világok számára más módon nyilatkoztassa ki önmagát.”²⁰

Ezért a Szentháromság-isten megnyilvánulásának felfogásához az embernek először Krisztus által meg kell szabadíttatnia. Az így megszabadított ember a Lélek által szerez tudomást arról, hogy tagja annak az *országnak*, melynek Isten az Ura. Isten egyedül úgy ad lehetőséget az embernek arra, hogy Róla beszéljen, hogy három legfőbb tettet nevezi meg: a Teremtő, a Megszabadító és a Megváltó létformájában. Isten nem tantételekben, hanem jelentős történekekben jelentette ki Szentháromságának titkát.

A sínai szövetségben a nép felismerhette: „Isten értünk van”, a Krisztus születésekor kapott parancsból (Mt 1,18–23) a betlehemi jászolbölcsőnél valósággá lett: „Velünk az Isten”, a püünkösi lélekáradásban pedig megindító élményünk: „Isten bennünk lakozik a Szentlélek által”. Éppen ezért a mi istenismeretünk nem elvont, tanszerű, hanem életes és gyakorlati. Ez az istenismeret juttat el minket a bűnismeretre, a megváltottságra, a hálás életfolytatásra. Erre a Szentírásban dokumentált istenismeretre épül a Heidelbergi Káté hármas tagozódása is. A mi hitünk tehát nem érzésvilágunkra épül, hanem a Szentírásban kapott Kijelentésen nyugszik, ahol Isten mint Szentháromság jelenti ki magát.

Ha Isten bármely létformáját az egyház feladja, az tévelygést szül. Ha a Teremtőt hanyagoljuk el – az *panteizmushoz* vezet, amely Istent szétszórja a természetben, Őt a természettel azonosítja, s így a természet tárgyaiban és jelenségeiben isteni jelenlétet és működést feltételez. Ha a Fiú létformájáról feledkezünk meg, akkor az *deizmushoz* vezet, mintha Isten magára hagyta volna a teremtett világot. Ha pedig a Lélek létformáját adjuk fel, akkor valamiféle *filozófiai vallás* jelenik meg, vagy átcsapódás történik a *metafizikába*, mert Isten és az ő teremtése az ember spekulációjának a tárgyává válik.

A Szentháromság Egy, Igaz, Isten nem magányos, hanem maga a szeretet (1Jn 4,16). Nem azáltal válik szeretetté, hogy „meg kell kapnia minket” ahhoz, hogy szeretni tudjon. Ő a szeretet, *maga az örök kapcsolat*. Nem a mi létünk a feltétele az Ő szeretetének, hanem az Ő szeretete a feltétele a mi létünknek. Ha hisszük, hogy Isten *kegyelméből élünk*, akkor abból élünk, hogy Isten magát kijelenti és maga fordul oda hozzánk. Abból élünk, hogy Isten (az „Atya”) szeret minket, annyira szeret, hogy szeretetével felénk-hozzánk jön („Fiú”), és nálunk-bennünk marad („Lélek”).²¹ Ez az Isten létünk feltétele azáltal, hogy önmaga teszi önmagát hitünk, életünk és gondolkodásunk feltételévé.

²⁰ Paul Tillich: *i. m.* 574.

²¹ Busch, E.: *Der Freiheit zugetan*. Christlicher Glaube heute – im Gespräch mit dem Heidelberger Katechismus. Neukirchen-Vluyn 1998, 116.